НОСИРИ ХУСРАВ

РӮШНОИНОМА

2015

ББК 83.3 (0) 9 + 83. 3 (2 тоҷик)
Н - 84

Ҳозиркунандаи чоп ва муаллифи сарсухан:
Манзаршоҳ Қадамшоев

Муҳаррир: **Ҷумъа Беҳронов**

Муҳаррирӣ техникӣ: **Орзу Ғарибов**

Ин рисола бо дастгирии молиявии
соҳибкор **Кукан Гулбеков** ба чоп расид.
Барои чунин иқдоми наку аз ин инсони
эҳсонкор сипосгузорам.

САРСУХАН

Ҳаким Носири Хусрави Қубодиёнӣ яке аз чеҳраи намоёни адабиёти классикии форсии тоҷикӣ маҳсуб мешавад, ки умри пурбаракати худро дар давраи пурошӯбтарини таърихӣ ва низоъҳои мазҳабӣ-динӣ сипарӣ намудааст. Замони зиндагии шоир ба яке аз давраҳои ниҳоят мураккабу ноором ва пур аз кашмакашиҳои сиёсӣ ва ҳукмронии сулолаҳои аҷнабӣ дар сарзамини Хуросону Мовароуннаҳр рост меояд, аммо ин абармарди сухан тавонист дар чунин давраи пуризтироби таърихӣ осори пурарзишеро барои такомули илму фарҳанги миллию мазҳабӣ ва адабии адабиёти форсии тоҷикӣ боқӣ гузошт. Маҷмӯи осоре ки дар Юмгон Ҳаким Носири Хусрав эҷод кардааст, бисёр бой ва пурмуҳтаво мебошад. Осори назмӣ ва насрии шоир аз инҳо иборатанд: «Зод-ул-мусофирин», «Ваҷҳи дин», «Кушоиш ва раҳоиш», «Ҷомеъ-ул-ҳикматайн», «Хон-ул-ихвон», «Девони ашъор» «Далел-ул-мутаҳайирин», «Бӯстон-ул-уқул», «Мифтоҳ ва мисбоҳ», «Ихтиёр-ул-имон», «Лисон-ул-олам», «Рӯшноинома», «Саодатнома» ва ғайра. Баъзе асарҳои шоир, ки зикр шудаанд, танҳо дар сарчашмаҳо омадаанд, вале то замони мо нарасидаанд аз онҳо танҳо ном бурда шудасту халос.

Маснавии «Рӯшноинома», ки шомили девони шоир аст, дар вазни ҳаҷази мусаддаси маҳзуф таълиф гардида, теъдоди

абёти ин маснавӣ, тибқи чопи Теҳрон (1305 ҳиҷрӣ), 559 байт ва мувофиқи чопҳои дигар 592 байтро дар бар мегирад. Бино ба қавли шоир, маснавии мазкур дар як ҳафта таълиф гардидааст ва таърихи анҷоми он якуми моҳи шавволи соли 460 ҳиҷрӣ (1049 мелодӣ) будааст. Мувофиқи фаслҳои маснавӣ ва мавзӯю мундариҷааш ин асарро ба муқаддима, дар тавҳиди Худованд, ақли кулл, офариниши олам, чигунагии аносир ва маволид, инсон ва мақоми он дар байни дигар мавҷудоти олам, муносибат ба шеъру шоирӣ ва хотима тақсим кардан мумкин аст.

Аз муҳтавои мундариҷавии "Рӯшноинома"и ӯ маълум мегардад, ки он бозтоби ҳамон осори мансури Носири Хусрав аст ва мавзӯъву мундариҷаи он дар меҳвари масъалаҳои матраҳшуда дар "Зод-ул-мусофирин", "Ҷомеъ-ул-ҳикматайн", "Хон-ул-ихвон" ва соири онҳо аз қабили масъалаҳои офариниши ҷаҳону инсон, тавҳид, ақли кул ва нафси кул, инсон ва мақоми ӯ дар миёни махлуқоти олам ва ғайра мечархад.

Ба қавли худи Носири Хусрав, агар осори дигарон зодаи табъ бошад, "Рӯшноиномаи" ӯ зодаи фикр аст ва ҳадафи аслии он таълиму тарғиби ахлоқӣ, фалсафӣ ва мазҳабист. Аслу моҳияти ҳадафи шоир ҳанӯз дар қисмати муқаддимавии "Рӯшноинома" барои хонанда равшан мегардад, зеро муқаддимаи анъанавии Носири Хусрав низ чун маснавиҳои дигари адабиёти форсӣ "ба сужет бевосита пайваст нест, вале аз маъною мақсади бадеии асар ва аз нияти эҷодии шоир ҳам канда нест". Ба ин маънӣ муқаддимаи "Рӯшноинома", ки аз қисматҳои "Ифтитоҳи Рӯшноинома", "Фасл фӣ насиҳати", " дар тавҳиди бори Субҳонаҳу ва Таъоло", иборат аст ва суханро аз "Худованди тану ақлу равон" оғоз мекунад.

Чун маснавии "Рушноинома" то ҳол ба таври алоҳида дастрас нашудааст ва дар дохили "Девони ашъор" ҷой дорад, бинобар ҳамин тасмим гирифтем, ки ин асари нодирро барои

ҳаводорони каломи мавзун ва дӯстдорони шеъру сухан пешкаш намоем. Нусхаи мазкури маснавии “Рӯшноинома” аз се нусхаи асли девон: Девони форсӣ, бо тасҳеҳи Сайид Насруллоҳи Тақво, Сайид Ҳасани Тақизода ва Муҷтабо Минавӣ ва девонҳои тоҷикӣ бо кӯшиши Амрияздони Алимардон ва Нуриддини Амиршоҳӣ мураттаб гардидааст.

Маснавии” Рушноинома” агар чи аз ҷиҳати ҳаҷм хурд бошад ҳам, вале аз рӯи мавзӯъ ва мазмун хеле фарох ва домандор буда, масъалаҳои фалсафиро мавриди баҳс қарор додааст.

Дар ҳозир кардани китоб ба чоп саҳми олимони ҷавон ва умедбахш Ҷумъа Беҳронов ва Ёдгор Додихудоев ниҳоят калон буда, барои онҳо низ сипос ва ташаккуроти самимонаи худро мерасонем. Дар охир, дуогӯи он ҳастем, ки Худованди таборак ва таоло чашми басирати хонандаи ин маснавиро боз намояд, то ба дарк ва фаҳм он бирасад.

Манзаршоҳ Қадамшоев

Бисмиллоҳир раҳмонир раҳим

Ба номи он, ки Дорои ҷаҳон аст,
Худованди тану ақлу равон аст.
Хирад з-идроки ӯ ҳайрон бимонда,
Дилу ҷон дар раҳаш беҷон бимонда.
Ба ҳар васфе, ки гӯям з-он фузун аст,
Зи ҳар шарҳе, ки ман донам, бурун аст.
Басе гуфтанду мегӯянд аз ин ҳол,
Надонам, то киро равшан шуд аҳвол.
Ҳазорон сол агар гӯянду пӯянд,
Дар охир рух ба хуни дида шӯянд.
Чунин гуфтанд, рав бишнос х(в)адро,
Тариқи куфру дину неку бадро.
К-аз ин раҳ сӯи Яздон аст роҳат,
Туро бас бошад ин маънӣ гувоҳат.
Чу нодонӣ, надонӣ ҳеч аз ин ҳол,
Шавад зоеъ туро рӯзу маҳу сол.
Зи дониш зинда монӣ ҷовидонӣ,
Зи нодонӣ наёби зиндагонӣ.
Агар бишнохтӣ худро ба таҳқиқ,
Ҳам аз ирфони Ҳақ ёбӣ ту тавфиқ.
Намонад бар ту пинҳон ҳеч ҳоле,
Набинӣ аз ҷаҳон дар дил малоле.
Бувад пайдо бар аҳли илм асрор
Вале пӯшида гашт аз чашми ағёр.
Биё, бикшой чашми дил дар ин роҳ,
Магар аз хешу аз Ҳақ гардӣ огоҳ.
В-ар имрӯз андар ин олам набинӣ,
Дар он олам ба сад ҳасрат нишинӣ.
На баҳри хобу хӯрдӣ ҳамчу ҳайвон,
Барои ҳикмату илмӣ чу инсон.
Хитоб аз Ҳақ ба ҷуз ту нест бо кас,
Агар дарёбӣ, ин маънӣ туро бас.

Замину осмон баҳри ту орост,
Аз он бархостӣ бо қомати рост.
Қиёмат хост з-ин қомат, ки дорӣ,
Ниҳодат ёр гашту ҳушёрӣ.
Туӣ фарзанди ин олам чу Одам,
Халаф бархез чун Одам зи олам.
Ба фазлу донишу фарҳангу гуфтор
Туӣ дар ҳар ду олам гашта мухтор.
Ҷаҳолат зулмати ҷону ҷаҳон аст,
Бар аҳли дил чунин маънӣ аён аст.
Кунун ороямат бар гулситоне,
Ки дар ҳар як назар ёбӣ ту ҷоне.
Насиҳатномаи ҳамчун баҳоре,
Гули дил, к-андар он ҷо нест хоре.
Зи баҳри он ҷаҳон ин тӯша бардор,
Ки раҳ бе зод бошад сахт душвор.
Бад-ин даҳрӯзаи дунё чӣ нозӣ,
Чу тифлон нестӣ, то чанд бозӣ?
Басе беҳтар зи ту дид ин замона,
Басе камтар зи ту кард ӯ равона.
На соҳибганҷро бигзошт дар кор,
На бо муфлис бимонд ин ранҷу тимор.
Касе дигар хӯрад ганҷ, ӯ барад ранҷ,
Ба меъёри хирад ин қавл барсанҷ.
Шуд он ганҷу бимонд он ранҷ дар ҷон,
Магар раҳмат кунад бар ҷон-т Яздон.
Гар ин ҷо бахш кард, он ҷо-ш суд аст,
Гар ин ҷо кишт кард, он ҷо дуруд аст.
Агар коре кунӣ, музде ситонӣ,
Чу бекорӣ, яқин бемузд монӣ.
Зи хоби ғафлат охир сар баровар,
Ба ҳолу кори худ дар нек бингар.
Ки бунёди ту бар об асту бар бод,

Бар обу бод кас бунёд нанҳод.
Чу медонӣ, к-аз ин ҷо раҳгузорӣ,
Раҳовардат бибин, то худ чӣ дорӣ.

ФАСЛУН ФИ-Н-НАСИҲАТӢ

Даме аз Ҳақ машав ғофил дар ин роҳ,
Чу медонӣ, ки ояд марг ногоҳ.
Аз ӯ хоҳ истионат дар ҳама кор,
Ки чун Ӯ кас набошад мар-туро ёр.
Таваккул дар ҳама коре бар Ӯ кун,
Зи ғайри Ӯ бигардон, рӯ дар Ӯ кун.
Суботи давлату дин ростӣ дон,
Зи кизб ин ҳар дуро кам костӣ дон.
Чу аҳде бо касе кардӣ, ба ҷо ор,
Ки имон аст аҳд, аз хеш магзор.
Хирад беҳтар бувад аз зар, ки дорӣ,
Ки дар зар кас набинад ҳушёрӣ.
Агар сабрат ба дил-дар ёр гардад,
Зафар охир туро дилдор гардад.
Ба ҳар сахтӣ макун фарёд бисёр,
Бинӯш ону мадеҳ дилро ба тимор.
Бародар он бувад, ки рӯзи сахтӣ,
Туро ёрӣ кунад дар тангбахтӣ.
Накӯи гар кунӣ, миннат манеҳ з-он,
Ки ботил шуд зи миннат ҷуду эҳсон.
Ба вақти субҳдам мебош бедор,
Магар дар субҳдам бикшоядат кор.
Балои одамӣ бошад забонаш,
Ки дар вай баста шуд суду зиёнаш.
Хамӯшӣ мояӣ мардони роҳ аст,
Ки дар гуфтан басе шарру гуноҳ аст.
В-агар гӯи, накӯ гӯ, эй бародар,
Ки некӯгӯй бо нафъ асту безарр.

Накӯӣ ҷомаи туст, он ҳамепӯш,
Ҳамеша дар накӯномӣ ҳамекӯш.
Тавозӯъ мар-туро дорад гиромӣ,
Зи кибр ояд бадӣ дар некномӣ.
Маваддат чун ба хидмат устувор аст,
Аз ин беҳтар туро дигар чӣ кор аст?
Ба хушрӯиию хушхӯӣ дар айём
Ҳамерав, то шавӣ хушдил саранҷом.
Агар бад бо касе дар хотир орӣ,
Макун зуд он-ки набвад ҳушёрӣ.
Чу некӯӣ кунӣ, з-он узр меҳоҳ,
Ки некӯӣ ду гардад, бош огоҳ.
Саховат пеша кун ту аз каму беш,
К-аз он бегонагон гарданд чун хеш.
Ҷамоли мардумӣ дар ҳилм бошад,
Камоли одамӣ дар илм бошад.
Суботи тан ба маъкулот бинӣ,
Суботи ҷон ба маълумот бинӣ.
Агар бар ҷаҳл як соат кунӣ кор,
Ба илми ҷаҳл ҷовидӣ ту бедор.
Ғанимат ҳамнишинӣ бо хирад дон,
Ки аҳли ақлро бигзид Яздон.
Сухан кам гӯву неку гӯй дар кор,
Ки аз бисёр гуфтан мард шуд хор.
Туро пероя аз дониш падид аст,
Ки боби хулдро дониш калид аст.
Зи шарм ар бо фаришта ҳамнишинӣ,
Зи бешармӣ ту бо девон қаринӣ.
Туро гар дӯсте бояд сазовор,
Хирадро ёри худ кун дар ҳама кор.
Беҳини дӯстонро он касе дон,
Ки ӯ роҳат намояд сӯи эҳсон.
Зи душман бадтар он касро ҳамебин,

Ки дар бад мар-туро кардаст талқин.
Далели ақли мард омад сухан боз,
Чу ояд дар сухан пайдо шавад роз.
Давоми шодмонӣ рӯи ихвон,
Ки бе ихвон бувад ғамгин дилу ҷон.
Чу давлат сохт бо нодон сару кор,
Дили оқил шавад з-ин меҳнат афгор.
Агар ранҷе зи ногаҳ дар дил ояд,
Зи таслиму ризо корат кушояд.
Залилӣ дар тамаъ медон ба таҳқиқ,
Чу иззатро қаноат дону тавфиқ.
Чу зулме аз ту ояд носазовор,
Ҳамеша он амалро ёд медор.
Чу нодон зӯҳд варзад, ҳаст зулмат,
Зи доно зиллат ояд, ҳаст раҳмат.
Бибояд оқибатандеш будан,
Бурун аз хешу ҳам бо хеш будан.
Агар бадкор беҳ будаст, бигзор,
Ки охир ҳам ба бад гардад гирифтор.
Ба шодии ҷаҳон дилро макун шод,
Ки он дори ғурур омад зи бунёд.
Ба наҳве бад марав, гар ҳушёрӣ,
Ки ин раҳ нест роҳи ҳушёрӣ.
Зиёрат кардани асҳобу аҳбоб,
Равонро тозагӣ бахшад зи ҳар боб.
Заъифонро зиёрат кун зи икром,
Ки ту аз гом бардорӣ басе ком.
Зи феъли шахс ҳоли шахс медон,
Ба ту шуд ҳалл ин асрори пинҳон.
Саломат дон, ки дар кам гуфтани туст,
Чу сиҳҳат, к-он ҳам аз кам хуфтани туст.
Бузургӣ ҷуз ба доноӣ мапиндор,
Ки нодон ҳамчу хоки роҳ шуд хор.

Хирадманд аз тавозуъ моя гирад,
Бузургӣ аз карам пероя гирад.
Ба кӯи маърифат гар ту дарой,
Зи ҳайъатҳои олам бар сар ой.
Шифои дарди дилҳо гашт ирфон,
Зи ирфон равшан омад ҷовидон ҷон.
Салоҳи дин бувад парҳезгорӣ,
Тамаъ динро кашад дар хоки хорӣ.
Умед ар ҷуз ба Ҳақ дорӣ, бигардон,
Ки он умед бошад айни нуқсон.
Чу ҷисму ҷону рӯзӣ ҳар се ӯ дод,
Бувад ҷаҳл, ар кунӣ аз дигаре ёд.
Ба хурсандӣ баровар сар, ки растӣ,
Зи ҳирс ар дур гаштӣ, бут шикастӣ.
Насиҳат бишнав, ар талх ояд аз ёр,
Ки дар охир ба ширинӣ расад кор.
Ҳунар ҷӯ з-он ки дар ақл ӯ накутар,
Ки бошӣ дар замона толиби зар.
Касе, к-ӯ қонеъ аст, ӯ шаҳриёр аст,
Гуле дорад, ки ӯ бе захми хор аст.
Бидон, к-он ташнаи дунёи ғаддор
Батар аз ташнаи об аст бисёр.
Суханро аз дарозӣ дор кӯтоҳ,
Ки аз бисёр гуфтан гум шавад роҳ.
Чу дар раҳ меравӣ, мангар чапу рост,
Назар бар хеш кун, к-ин сахт зебост.
Зи ҳиммат чун ту дар олам баландӣ,
Сазад, к-аз ҳарза бисёре нахандӣ.
Адӯи оқилат беҳтар басе з-он,
Ки бошад мар-туро сад дӯст нодон.
Туро гар кӯдаке ёр асту оқил,
Беҳ аз пире бувад нодону ҷоҳил.
Ба нармӣ гар сухан ронӣ ҳамерон,

Ки аз тезӣ ба ранҷ ояд дилу ҷон.
Ҳам аз нармӣ басе дил ром гардад,
Зи тундӣ пухтаҳо бас хом гардад.
Ҳасадро сӯи ҷону дил мадеҳ бор,
Ки ҳосидро набошад ҳеч миқдор.
Ба ифрот ар кунӣ шаҳват зиён аст,
Заифии тан асту қатъи ҷон аст.
Ҳама ранҷи ҷаҳон аз шаҳват омад,
Ки Одам з-он бурун аз ҷаннат омад.
Нишин бо аҳли илм, эй дӯст модом,
Ки аз дониш беҳӣ ёбӣ саранҷом.
Ҳар он-к ӯ нест аз ту беҳ ба дониш,
Ба суҳбат ҳамдаму маҳрам мадонаш.
Макун бо аҳли ҷаҳл, эй ёр, суҳбат,
Ки з-он сӯҳбат расӣ ҳар дам ба меҳнат.
Агар эҳсон кунӣ, бо мустаҳақ кун,
На аз баҳри риё, аз баҳри Ҳақ кун.
Чу пеши ҷоҳиле неъмат ниҳӣ ту,
Чу теғе шуд, ки бо деве диҳӣ ту.
Ки чун нодон биёбад аз ту қувват,
Ҷаҳонеро дарандозӣ ба меҳнат.
Надорад дин агар марде, сахӣ нест,
Агар бошад сахӣ, ӯ дӯзахӣ нест.
Машав худбин, ки он бошад ҳалокат,
Ва з-он тира бимонад ҷони покат.
Намебинӣ, ки Иблис аст худбин,
Падид омад сазои тарду нафрин.
Тавозуъ бандагонро ҳаст беҳтар,
Талаттуф аз мулук омад накӯтар.
Касе, к-ӯ оқил омад, нест дарвеш,
Ки дарвеш он, ки бе ақл асту бе кеш.
Макун каззобро ҳаргиз каромат,
Ки аз каззоб дур афтад саломат.

Ҳам аз наммом парҳез, эй бародар,
Ки аз наммом ҷон афтад дар озар.
Зи хоин дур бош, эй дӯст, ҳамвор,
Ки хоинро набошад дин ба якбор.
Зи номаҳрам назар ҳам дур медор,
Ки аз дигар назар гардӣ гирифтор.
Макун айби касон, то метавонӣ,
Ки ту, эй дӯст, айби худ надонӣ.
Макун шодӣ, зи марги дигарон ҳам,
Ки з-он шодӣ расад ҷони туро ғам.
Чу некухоҳ бошӣ бар тани худ,
Дигар касро чаро хоҳӣ ту дар бад?
Лаимонро макун икрому эъзоз,
Каримонро мадор аз пеши худ боз.
Бар аҳли ҷаҳл раҳмат ҳеч м-овар,
Вале бар аҳли дониш сидқ овар.
Агар молат хӯрад донои ҳушёр,
Аз ӯ миннат басе бар хеш медор.
Мадеҳ ёрии нодон, то тавонӣ,
Ки дар таърихи нодонон намонӣ.
Агар бадгӯй наздики ту ояд,
Бирон ӯро зи наздикат, нашояд.
Аз ӯ машнав суханҳои хурофот,
К-аз он ояд туро дар охир офот.
Чу хашм орӣ, машав чун оташи тез,
К-аз оташ бихрадонро ҳаст парҳез.
Касе, к-ӯ бо ту некӣ кард як бор,
Ҳамеша он накӯӣ ёд медор.
Магӯ асрори ҳоли хеш бо зан,
Ки ёбӣ рози фош аз кӯю барзан.
Занонро лутфу хушхӯйист дар кор,
Чу тифлонро бувад шафқат сазовор.
Сӯи пирон ба ҳурмат гар гароӣ,

Ту дар пирӣ зи пирон бар сар оӣ.
Ба сӯи бандагон гӯше ҳамедор,
Ки ту ҳам бандаи Ҳақро гунаҳкор.
Гунаҳбахшову афвандӯз мебош,
Ба хушхӯӣ чу равшан рӯз мебош.
Мабин дар ҳеч шахсе аз ҳақорат,
Ки напзирад дар ин ҷо дил иморат.
Мадон мар-хасмро хурд, эй бародар,
Ки сӯзад оламе як зарра озар.
Суханҳои накӯро ёд медор
В-аз он дар пеши хеш устод медор.
Дили аҳли дил аст он Каъбаи дод,
Макун вайрон, мар-ӯро дор обод.
Ки Ҳақро шуд дили мардон назаргоҳ,
Туро кардам зи ҳоли Каъба огоҳ.
Мадеҳ бар айби кас нодида иқрор
Ва гар бинӣ, бипӯшон беҳтар, эй ёр.
Ки ту ҳам айб дорӣ, айбнокӣ,
Худоро шуд сазои айб покӣ.
Ба некуӣ макун мар-хасмро шод,
К-аз он андешаи бад н-оварад ёд.
Макун мадҳи худу айби дигар кас
Ва гар гӯяд касе, гӯ з-ин сухан бас.
Ҷавоби ҳар суол андеша мекун,
Сукунатро дар он дам пеша мекун.
Ҳар он-ч он дорӣ, андар дил маёвар,
Чу бигзаштӣ аз он, якбора бигзар.
Ба пур хӯрдан макун одат ба як бор,
К-аз он дил тира гардад, ҷонат афгор.
Зи тоат ҷомаи нав пӯш ҳар дам,
Ки тоат мекунад андӯҳи ҷон кам.
Чу оӣ дар намоз аз пардаи роз,
Дили худро зи ҳар ботил бипардоз.

Ба пеши чун худе кӯҳ аст султон,
Наёрӣ дам задан аз рӯи имкон.
Надорад суд агар ҳозир наёӣ,
Чу ҳозир нестӣ, Ҳақро нашоӣ.
Ба фикрат ҳозири авқоти худ бош,
Чу бошӣ бо касон, бо зоти худ бош.
Зи ёди марг ғофил чун нишинӣ,
Чу бо афтодагон охир қаринӣ?
Чӣ дорӣ азми чандин истиқомат,
Ки ҳам рӯзе барояд бонги қомат.
Бибин, то чун бувад ҳолат саранҷом,
Ки бояд рафт аз ин ҷо кому ноком.
Ту бошӣ в-он чӣ кардӣ, ҷовидонӣ,
Намедонам чӣ кардӣ, он ту донӣ.
Бурун кун аз дил андӯҳи замона,
Магар хушдил шавӣ з-ин ҷо равона.
Агар хушдил шавӣ, дар шодмонӣ
Бимонд он шодмонӣ ҷовидонӣ.
Ба دониш шод гардӣ аз дилу ҷон,
Ки бе дониш бувад ҷовид ҳайрон.
Зи роҳи дӯстӣ ин панд бинюш,
Ки растӣ, гар кунӣ ин пандро гӯш.
Надонам кас чунин асрор гуфтаст,
Надонам, к-ин чунин гавҳар кӣ суфтаст.
Мадор ин мавъизатро хору осон,
Ки дар вай дарҷ кардам сурати ҷон.
Агар з-ӯ кор бандию кунӣ ёд,
Яқин шуд хонаи ҷони ту обод.
Бар авроқи замон шуд ёдгорӣ,
Агар ту кор бандӣ, бахтиёрӣ.[1]

[1] Ин байт дар Д нест.

ДАР ТАВҲИДИ БОРӢ, СУБҲОНАҲУ ВА ТАОЛО

Ба номи Кирдигори фарди довар,
Ки ҳаст аз ваҳму ақлу фикр бартар.
Ҳам Ӯ аввал, ҳам Ӯ охир зи мабдо,
На аввал будаву не охир Ӯро.
Хирад ҳайрон шуда аз кунҳи зоташ,
Муназзаҳ дон зи аҷрому ҷиҳоташ.
Куҷо Ӯро ба чашми сар тавон дид,
Ки чашми ҷон тавонад ҷони ҷон дид.
Варои ломаконаш ошён аст,
Чӣ гӯям? Ҳар чӣ гӯям, беш аз он аст.
Сифоту зоти ӯ ҳар ду қадим аст,
Шудан воқиф дар ӯ сирри азим аст.[2]
Ба пои мо чӣ раҳ шояд буридан,
Бад-ин маркаб куҷо шояд расидан?
Ба ҷайби аҷз ақлам сар фурӯ бурд,
Ки бошам ман, ки ёрам номи Ӯ бурд?
Наёрам номи Ӯ бурдан, наёрам,
Ман ин сармоя дар хотир надорам.
Забон аз васфи тавҳидаш забун аст,
Ки аз ҳадду қиёси мо бурун аст[3].

Нагӯям сонеи ҳафту чаҳор Ӯст,
Валекин ақлро парвардигор Ӯст.
Чӣ миқдор Офтобу осмонро,
Бад-Ӯ мансуб натвон кард онро.
Чаро гӯям зару лаълу ҷавоҳир
Зи хоку обу санг Ӯ кард зоҳир?
Набот аз гил, ту гӯӣ, Ӯ баровард,
Нашояд инчунин Ӯро сифат кард.
Ки рӯҳи номия ин кор дорад,

[2] Ин байт дар Д нест.
[3] А – Ки аз ҳадду қиёси мо бурун аст

Гулу шамшоду сарв Ӯ менигорад.
Ту ақлу ҷон зи ҳақ дон, симу зар чист?
Макун суратпарастӣ, пову сар чист?
Дигарбора, ту гӯӣ, сурати мо
Ҳама з-оби манӣ кардаст пайдо.
Магӯ з-ин сон азеро, к-ин саноеъ
Шуд аз таъсири аҷрому табоеъ.
Сипеҳру унсуру рӯҳи наморо
Худо хонӣ, чунин куфр аст моро.
Макун дар сунъи маснуъот раҳ гум,
Зи ҷав ҷав рӯяду гандум зи гандум,[4]
Ки он ҷонофарин донандаи роз,
Надорад дар худой ҳеч анбоз.
Чу гӯӣ куфру тавҳидаш кунӣ ном,
Хабар ноёфта з-оғозу анҷом.
Бад-ин мояй хирад, эй хоми нодон,
Чаро хонӣ ҳаме худро мусулмон?
Агар бар ҳақ аз ин сон зан(н) барӣ ту,
Зи тарсову ҷуҳудон камтарӣ ту.
Нагӯяд инчунин ҷуз габри гумроҳ,
Аз ин гуфторҳо астағфиру-л-Лоҳ.
Худованди ҷаҳон-донои Қоҳир,
Яке буду яке з-Ӯ гашт зоҳир.[5]

ГУФТОР ДАР СИФАТИ АҚЛИ КУЛЛ ВА НАФСИ КУЛЛ

Аз аввал Ақли кул(л)ро кард пайдо,
Варо Арши илоҳӣ гуфт доно.
Гурӯҳе иллати авло-ш гуфтанд,
Гурӯҳе одамӣ маъно-ш гуфтанд.
Дар он дарё, ки дурри ақл суфтанд,
Ҳаюлои дувум ҳам низ гуфтанд.[6]

---
[4] Ин байт дар Д нест.
[5] Ин байт дар Д нест.

Мар-ӯро олами ҷабрут ном аст,
Ки Ҷабрили мукаррам з-он мақом аст.
Азеро хомаи Яздон-ш хонанд,
Расули номаи Яздон-ш номанд.
Нахуст аз офариниш баргузида,
Худояш бе миёнҷӣ офарида.
Ҳар он-ч аз офариниш рӯй бинмуд,
Мар-ӯро восита дар олам ӯ буд.
Аз аввал Ақли кулл чун шуд мушаҳҳар,
Зи якдигар бизоданд он ду гавҳар.
Зи Ақли Кул вуҷуди Нафси Кул зод
Ҳаме Ҳаввои маънӣ хондаш устод.
Бидон гар ҷон-т бо ақл ошно шуд,
Ки ин Ҳаввову он Одам чаро шуд?
Агар маънии номаш боз донӣ,
Варо ҷамъи малоик ном хонӣ.
Ҳам ӯ шуд фоили афлоку анҷум,
Ҳам ӯ баҳри муҳиту ҷони мардум.
Ҳам ӯ лавҳу ҳам ӯ курсии Яздон,
Ҳам инсони дувум, ҳам рӯҳи инсон.
Аз он омад фуруди ақл маъвой,
Ки зери арши курсӣ бошадаш ҷой.
Масеҳо гуфт: «Хоҳам зӣ падар шуд»,
Ҷаҳоне з-ин сухан зеру забар шуд.
Наку гуфт ӯ, вале руҳбон надонист,
Ки ӯ фарзанди Нафси Кул ба ҷон аст.[7]

ГУФТОР АНДАР ОФАРИДА ШУДАНИ АФЛОК ВА КАВОКИБ

[6] Ин байт дар Ч нест.
[7] Ин ду байт дар Д нест.

Чу пайвастанд Ақлу Нафс бо ҳам,
К-аз эшон зод аҷроми муҷассам.
Мар-ӯро ҷунбиши авло бувад ном,
К-аз он ҷунбиш замин меёбад ором.
В-аз ин ҳар як бувад дар даҳ маротиб,
Нӯҳи дигар яке з-ангушти ноиб.
Яке гардуни аъзам, он ки яксар
Бар ӯ гарданд ҳашт афлоки дигар.
Хилофи гардиши ин ҳашт гардад,
Шабонрӯзи яке раҳгашт гардад.
Дигар чархи даҳу ду хона бошад,
Савобитро дар ӯ кошона бошад.
Дигар гардун, ки бошад ҷои Кайвон,
Дигар дорад дар ӯ Зовуш айвон.
Дигар Баҳром дорад в-он дигар Шед,
Дигар бошад биҳиштобод Ноҳид.
Дуи дигар: яке Тиру яке Моҳ,
Туро аз ҳоли ҳар нуҳ кардам огоҳ.
Дувум ҷунбиш зи Машриқ сӯи Мағриб,
Бувад, лекин надорад аз кавокиб.[8]
Гирифта ҳар яке ақлеву ҷоне,
Ба кори хештан ҳар як ҷаҳоне.
Яке дар мулки Яздон нек бингар,
Ки инҳо мулки Яздонанд яксар.
Ҳама неку бади мо ҳаст аз эшон,
Фаноро гашта кӯтаҳ даст аз эшон.
Шуда ҳайрон ҳама дар сунъи Сонеъ,
Ҳама саргаштагони шавқи Мубдеъ.
Ҳамегарданд дар олам чу паргор,
Падидорандаи худро талабгор.
Ба гирди курраи гил дар шабу рӯз,
Ҳамегарданд чун шамъи шабафрӯз.[9]

[8] Ин байт дар Ч нест.

Кунад бо мо аз он гаштан асарҳо,
Расад моро аз эшон хайру шарҳо.
Яке аз чоҳ ояд бар сари ҷоҳ.
Яке аз ҷоҳ афтад дар таги чоҳ,
Яке бас беҳунар, мол аз адад беш,
Яке бо сад ҳунар дарвеши дилреш.
Яке бо донишу илм аст бадҳол,
Яке бе донишу илм аст хушҳол.
Надонад сирри инро ғайри Яздон,
Ту аз ман ёд гир ин панду бархон.
Агар илмат ба ҳикмат роҳ ёбад,
Зи илми ҳикматаш огоҳ ёбад.
Зи Ҳуҷҷат ин суханҳо ёд медор,
Ки дар Юмгон нишаста подшаҳвор.

ДАР АНОСИР ВА МАВОЛИД

Аз эшон гашт пайдо чор унсур,
Зи ман бишнав ту ин маънии чун дур.
Асир, он гаҳ ҳаво, пас обу пас хок,
Ки зодастанд ин ҳар чор з-афлок.
Дар эшон гарму хушку сарду тар ҳаст,
Чунон чун гарму хушку сарду тар ҳаст.
Аз эшон об чун хушгавҳар омад,
Хилофи табъи ӯ сарду тар омад,
Мизоҷи бод аз он ҷо хосият кард,
Мухолифро чӣ хушку гармро сард.
Чу сардиро ба гармӣ гавҳар омад,
Мизоҷи бод аз он гарму тар омад.
Шавад пайдо аз эшон ранҷу роҳат,
Расад марҳам аз эшон, сад ҷароҳат.
Ҳакимон ин чунин гуфтанд бо мо,
Ки ин чор уммаҳотанд, он нӯҳ обо.

[9] Ин се байт дар Д нест.

Аз ин чору аз он нуҳ, эй бародар,
Бишуд мавҷуд се фарзанди дигар.
Маодин, пас набот, он гоҳ ҳайвон,
Ба ҳам бастанд яксар аҳду паймон.
Ба дарё дурру дар кон лаълу гавҳар
Кунад дарвешмардумро тавонгар.
Ғизову меваву нон аст, к-аз вай
Падид ояд ҳаме хун дар рагу пай.
Яке гардад ғизо, дигар бикоҳад,
Ки то инсон аз ин ҷо баҳра ёбад.[10]
Ҳама аз баҳри инсонанд дар кор,
Кунад ӯро яке зину яке бор.
Сутуру гӯсфанду гову уштур,
К-аз эшон мешавад рӯи замин пур.
Мaволиданд, аз инҳо ҷисми инсон,
Падид ояд дар ин шашгӯша айвон.
Даро, эй Ҳуҷҷати зебосухангӯй,
Ки бурдӣ аз халоиқ дар сухан гӯй.

АНДАР ФИТРАТИ ИНСОН

Чӣ гуфтанд он ҳакимони сухангӯй,
Ки бурданд аз малоик дар сухан гӯй.
Ки хуни мо, ки он асли ҳаёт аст,
Яке фарзанди ҳайвону набот аст.
Дигар раҳ чун мусаффо гардад он хун
В-аз ӯ хуни сафед ояд ба берун.
Варо хонанд нутфа аҳли маънӣ,
Ки полуда аз он хун аст яъне.
В-аз он пас дар машима чунки афтод,
Фигандаш устоди чарх бунёд.
Зуҳал як моҳ ӯро тарбият кард,
Дувум маҳ Муштарияш тақвият кард.

[10] Ин байт дар Ч нест.

Бишуд моҳи сеюум Баҳром ёраш,
Чаҳорум моҳ Хур суратнигораш.
Чу аз Хуршеди тобон зиндагӣ ёфт,
Дар он ҷо қуввати ҷунбандагӣ ёфт.
Маҳи панҷум кунад Зӯҳра варо кор,
Уторид бошадаш моҳи шашум ёр.
Ба ҳафтум моҳ ӯро Моҳ бошад,
Ба ҳаштум з-ӯ Зуҳал огоҳ бошад.
Дар он зиндони танг андар кашокаш,
Бувад ҷояш миёни обу хун х(в)аш.
Пас аз нуҳ моҳ Зодӯши хуҷаста,
Бурун орад варо з-он роҳи баста.
Аз он торикчоҳ ояд дар ин ҷой,
Ҷаҳон бинад хушу хубу дилорой.
Сарое бас фароху маскани х(в)аш,
Ҳавои бас латифу хубу дилкаш.
Чунон пиндорад он мискин дар ин ҷо,
К-аз ин хуштар набошад ҳеч маъво.
Намедонад, к-аз ин хуштар сароест,
Ки ин дар ҷанби он торик ҷоест.
Наботосо бувад якчанд ҳолаш,
Барояд чун тару тоза ниҳолаш.
В-аз он пас ҳамчу ҳайвон рӯзгоре
Ба ҷуз хӯрдан надорад ҳеч коре.
Ду солу ним андар шир машғул,
Бувад дар гоҳвора баста маҷҳул.[11]
Севумсола варо ҷони суханвар,
Шавад пайдо в-аз ӯ гардад мунаввар.

ДАР ШАРАФИ ИНСОН

Чу ту худ менадонӣ кистӣ ту,
Бигӯ, то дар ҷаҳон бар чистӣ ту?

[11] Ин байт дар Ч нест.

Туӣ ту, худ бигӯ то худ кадом аст?
Танӣ ё ҷон, туро охир чӣ ном аст?
Ту ин ришу сару сиблат, ки бинӣ,
Ту пиндорӣ туи, не, не, на инӣ.
Тилисму банду зиндони ту аст ин,
Бирав, чашми хирад бикшою худ бин.
Ту сурат нестӣ, маънӣ талаб кун,
Назар дар ҷисму ҷони булаҷаб кун.
Зиҳӣ нодон, ки худро ҷисм хонӣ,
Раҳо кун ин сухан, зеро ки ҷонӣ!
Кадомин ҷон, на ин ҷони табиӣ,
Наку бингар, ки ҷисмӣ бас бадеӣ.
Туӣ ҷони сухангӯи ҳақиқӣ,
Ки бо рӯҳ-ул-қудус доим рафиқӣ.
Ба чашми сар ҷамолаш диданӣ нест,
Касе, к-ӯ дид рӯяш, аҳли маънист.
Зи ҷоҳу аз ҷиҳат ҳастӣ муназзаҳ,
Бибин, то кистӣ, инсоф худ деҳ.
Нигар, то дар гумон ин ҷо наяфтӣ,
Қадам бифшор, то аз по наяфтӣ.
Сифатҳоят сифатҳои худоист,
Туро ин равшанӣ з-он рӯшноист.
Ҳамебахшад, к-аз ӯ чизе накоҳад,
Туро доду диҳад онро, ки хоҳад.
Зи нури ӯ ту ҳастӣ ҳамчу партав,
Вуҷуди худ бипардозу ту Ӯ шав.
Ҳиҷобат дур дорад гар наҷӯӣ,
Ҳиҷоб аз пеш бардорӣ, ту ӯйӣ.
Агар даъво кунам, валлаҳ, ки ҷоест,
Ба маънӣ Носири Хусрав худоест.
Зи дунё то ба уқбо нест бисёр,
Вале дар раҳ вуҷуди туст девор.[12]

[12] Ин байт дар Ч нест.

ДАР БОЗГАШТАН

Дигарбора аз ин вайрона гулхан,
Гар ояд сӯи он обод гулшан,
Бад-он раҳ, к-омадаст, ӯ боз гардад,
Вале бояд, ки некусоз гардад.
Ки дар ҳар манзиле мушкил суоле,
Кунанд ӯро зи дигар гуна ҳоле.
Агар дорад ҷавоби он суол ӯ,
Расад андар сарои безавол ӯ.
В-агарна андар ин манзил бимонад,
Нахустин манзил андар гил бимонад.
Бад-ин сон меравад манзил ба манзил,
Гилаш сӯи гил ояд, дил сӯи дил.
Аз эдар гар дилаш комил шавад боз,
Расад ӯро биҳишту неъмату ноз,
В-агар дар бозгаштан нотамом аст,
Ба оташ мебисӯзад, ҳар чи хом аст!
Ҳамин аст эътиқод андар қиёмат,
Агарчи аз харон ёбам маломат.
Биҳишту дӯзахат дар остин аст,
Чунин донӣ, агар роят зарин аст.
Биҳишту дӯзахи дигар ҷуз ин нест,
Хирад донад, ки болотар ҷуз ин нест.

ДАР БАЁНИ АЪРОЗ ВА ҶАВОҲИР

Ҳар он чи ҳаст з-аъло то ба асфал,
Ду чиз омад зи охир то ба аввал:
Яке аърозу он дигар ҷавоҳир,
Чунин гуфтанд устодони моҳир.
Чи бошад ҷавҳарӣ, к-ӯ ҳаст доим,
Ба зоти хештан пайваста қоим.

Араз қоим ба зоти ҷавҳар омад,
Хирадро ин суханҳо бовар омад.
Бувад қобил араз, бешак, фаноро,
Вале ҷавҳар бувад, бешак, бақоро.
Туӣ фаръу араз, ҳам аслу ҷавҳар,
Ҳама олам ту ҳастӣ, эй бародар!
Хирадмандон ду оламро, ки гӯянд,
Аз ин маънӣ ҷуз ин ҳар ду наҷӯянд.
Араз ҷисм аст аз ҷон, ҷавҳарӣ ту,
Аз он бар ҳар ду олам бартарӣ ту.
Туро аз ҳар ду олам офариданд,
Аз онат бар ду гетӣ баргузиданд.
Мусаххар кун ҳам инрову ҳам онро,
Ҳақиқат кун яқинрову гумонро.
Бидон онрову инро нек бишнос,
Бибин ту ҷисму ҷонро нек бишнос.

ДАР БАЁНИ
ҲАВОСИ   ЗОҲИР ВА БОТИН

Туро ин хони шашсӯ раҳгузар шуд,
Аз ин хон хонаи ту панҷ дар шуд.
Кушода ҳар даре дар бӯстоне,
Зи ҳар дар медарояд корвоне.
Агарчи андар ин хона ғарибӣ,
Аз ин ҳар панҷ дарҳо бонасибӣ.
Яке чашмат, ки бинад он аҷоиб,
Шавад з-он диданӣ роҳи ту соиб.
Дигар гӯшат, ки шаҳроҳи калом аст,
Дилат з-ӯ бо маъонии тамом аст.
Гаҳ аз алҳони мурғон, гаҳ зи автор
Хабар оранд ҷонатро зи асрор.
Дигар бинӣ, ки бӯи гул пазирад,
Димоғу дил зи бӯяш завқ гирад.

Зи завқу ламс танро ҳаст баҳра,
Чу аз нармӣ биёбад даст баҳра.
Ҳавоси зоҳиранд ин панҷу ботин
Бувад панҷи дигар, эй ёри муҳсин.
Хаёлу ваҳму фаҳму ҳифз дигар,
Ки ҳисси муштарак хониш бар сар.
Дигар зикрат, ки шаҳбози калом аст,
Дилат з-ӯ бо маониҳо тамом аст.
Дигар нутқат, ки ояд чун ба гуфтор,
Зи нутқат толибон гиранд асмор.
Хато бинанд боз ин панҷгона,
Тавонӣ ростбиншон кард ё на?
Риёзат каш, мар-инро ростбин кун,
Пас он гоҳе гумонатро яқин кун.
Чу инҳо ростбин гарданд, з-он пас
Туро сармоя ин андар ҷаҳон бас.
Дигар нутқ аст, чун ояд ба гуфтор,
Аз ӯ гардад ҳама ишколҳо хор.
Кушода гардад он гаҳ чашми биниш,
Бибинӣ моварои офариниш.

ГУФТОР АНДАР СИФАТИ КАМОЛИ ИНСОН

Дарахт аст ин ҷаҳону мева моем,
Ки хуррам бар дарахти ӯ бароем.
Дигар ҳастанд баргу мо ҳама бар,
Туфайли мо шуданд инҳо саросар.
Шараф дорад дарахт аз мева оре,
Ки бошад, ар надорад ҳеч боре?
Зи бӯю лаззати хуш меваҳоро
Шараф бошад чунон к-аз ақл моро.
Наёбад марди ҷоҳил дар ҷаҳон ком,
Надорад таъму лаззат меваи хом.

Машав чун меваҳои норасида,
Сақат ҳаргиз набошад баргузида.
Сақат бошад дар ин боғ он чи хоманд,
Ҳакимон меваҳои хуштаоманд.
Дарахте, к-он латифу мевадор аст,
Мар-ӯро боғбон Парвардигор аст.
Нахоҳад мева ҷуз хушбӯи ширин,
Бияндозад сақатҳои бадоин.
Сақат хор аст, хоронро раҳо кун,
Тамоми ҷисми худро пурбаҳо кун.
Ҳар он мева, ки набвад рангу бӯяш,
Набошад боғбон дар ҷустуҷӯяш.
Туро лаззат зи илм аст, аз амал бӯй,
Камолатро ту аз илму амал ҷӯй!
Агар аз чашмаи маънӣ хурӣ об,
Шавӣ дар боғи ҷаннат меваи ноб.
В-агар боши сақат, дар хок монӣ,
Муаззаб дар балои ҷовидонӣ.
Набошӣ дархӯри хони шаҳаншоҳ,
Чу хоке хор бошӣ бар сари роҳ.
Ба оташ ҳамчу хори хушк сӯзӣ,
Агар чашми хирадро боздӯзӣ.
Агар хоҳӣ, ки ёбӣ донишу ҳуш,
Макун ту панди Ҳуҷҷатро фаромӯш.
Ба кул(л) мекӯш, то худро шиносӣ,
Зи худ ҳам неку ҳам бадро шиносӣ.

СИФАТИ АНВОИ МАРДУМ

Бани Одам гурӯҳе бас латифанд,
Ҳақиқат ҳам хасису ҳам шарифанд.
Тан аз хоканду ҷон аз ҷавҳари пок,
Шараф доранд бар хосони афлок.
Ҳам аз нафсу ҳам аз ақлу зи аҷром,

Зи чору се, ки аввал бурдаам ном.
Ҳама дар зоти инсон ҳаст ҳосил,
Гилаш зулмонию нуронияш дил.
Мар-инро олами суғрош гуфтанд,
Мар-онро олами куброш гуфтанд.
Шуда бар офариниш ҷумла солор,
Ба маънӣ ҳам ҷаҳону ҳам ҷаҳондор.
Пасу пешу ниҳону ошкор Ӯст,
Шиносои худу Парвардигор Ӯст.
Ҳама ҳам муҳдасанду ҳам қадиманд,
Ҳама ҳам ҷоҳиланду ҳам ҳакиманд.
Ҳама доранд истеъдоди ҳар шай,
Ба маъниву ба сурат маййиту ҳай.
Агарчи офарида з-ону инанд,
Зи худ ҳар лаҳза чизе офаринанд.
Чунинанд анбиёву авлиёшон,
Ки арзад мулки олам хоки пошон.
Дар эшон ҳаст муште нокасу хом,
Ки оқил девмардум гӯядаш ном.
Ба феъл Иблису сурат ҳамчу одам,
Ба сад поя зи аспу гову хар кам.
Ба сурат зинда, аммо ҷон надоранд,
Агар доранд ҷон, ҷонон надоранд.[13]
Бале, ҳастанд аз ин муште парешон,
Мадори ин ҷаҳон бошад бар эшон.
Валекин ҳеч натвон фарқ кардан,
Зи гову хар ба гоҳи хобу х(в)ардан.
Зи беҷонӣ дили бедорашон на,
Ба ҷуз инкори хосон корашон на.
Тан асту ҷон мумаййиз одамиро,
К-аз ин ду ёфт бешию камиро.
Дили ӯ гар мурабӣ гашт ҷонро,

[13] Ин се байт дар Д нест.

Биёбад ӯ бақои ҷовидонро.
Мақоми ӯ ҷаҳони нору нур аст,
Ки он ҷо роҳатободи сурур аст.
Чу ӯ бо рӯҳ гирад ошноӣ,
Расад дар дори мулки рушноӣ.
В-агар шуд дар ҳавои тан гирифтор,
Ту он касро ба ҷуз Шайтон мапиндор.
Чу гову хар ба хобу хӯрд хурсанд,
Табиат пойи ҷонашро шуда банд.
Аз он дар пояи ҳайвон бимонад,
Зи ғафлат хору саргардон бимонад.
Бикӯш, эй дӯст, то з-эшон набошӣ,
Ба зулмат хору саргардон набошӣ.

ДАР ШИНОХТАНИ НАФС

Бидон худро, ки гар х(в)адро бидонӣ,
Зи худ ҳам неку ҳам бадро бидонӣ.
Шиносои вуҷуди хештан шав,
Пас он гаҳ сарфарози анҷуман шав.
Чу худ донӣ ҳама диниста бошӣ
Чу донистӣ, зи ҳар бад раста бошӣ.
Бирав, бигсал зи лаззоти баҳимӣ,
Агар ҷуёи он хуррам наъимӣ
Надонӣ қадри худ, зеро чунинӣ,
Худо бинӣ, агар худро бибинӣ.
Туро нуҳ чарху ҳафт ахтар ғулом аст,
Ту шогирди танӣ, ҳайфи тамом аст.
Машав побанди лаззоти баҳимӣ,
Агар ҷӯёи он хуррам наимӣ.
Чу мардон бошу тарки хобу х(в)ар кун,
Чу сайёҳон яке дар худ сафар кун,
Ту худро маҳв кун дар зоти Яздон,

Худо бину Худо хону Худо дон.[14]
Ки бошад хобу хур кори баҳоим,
Ба маъқулот шуд ҷони ту қоим.
Яке бедор шав, то чанд хуфтӣ,
Бибин худро – ҷаҳони пуршигифтӣ!
Тафаккур кун, бибин, то аз куҷоӣ,
Дар ин зиндон ту аз баҳри чароӣ?
Қафас бишкан, ба ҷои хештан шав,
Чу Иброҳими Озар бутшикан шав.
Ту з-ин сон офарида баҳри корӣ,
Дареғ аст он ки маҳмил даргузорӣ.
Малик фармонбари Шайтон, дареғ аст,
Малик дар хидмати дарбон дареғ аст.
Чаро бояд, ки Исо кӯр бошад,
Хато бошад, ки Қорун ур бошад.
Ту дорӣ аждаҳое бар сари ганҷ,
Бикуш он аждаҳо, фориғ шав аз ранҷ!
В-агар қуташ диҳӣ, бадзаҳра бошӣ,
Зи ганҷи бекарон бебаҳра бошӣ.
Туро дар хона ганҷ асту ту дарвеш,
Туро марҳам ба даст асту ту дилреш.
Ту дар хобӣ, куҷо афтӣ ба манзил,
Тилисм ороиву аз ганҷ ғофил.
Сабук бишкан тилисму ганҷ бардор,
Бикаш ранҷеву аз худ ранҷ бардор.

ГУФТОР
АНДАР УЗЛАТ ГИРИФТАН

Ту узлат ҷӯю дур аз анҷуман бош,
Рафиқи хештан, ҳам хештан бош.
Зи узлат шоҳи мурғон гашт симурғ,
Яке мурғ аст, хонандаш ба сӣ мурғ.

[14] Ин байт дар Ч нест.

Бувад рози туро кай чун ту маҳрам,
Кӣ бошад беҳтар аз ту бар ту ҳамдам?
Бирав, доман каш аз аҳли замона,
Агар хоҳӣ, ки хонандат ягона.
Манеҳ бар ҷони худ бори зару зан,
Қадам бар тораки ин ҳар ду барзан.
Ба коре менаояд хешу пайванд,
Буридан беҳтар аст аз хешу пайванд.
Падарро ақл дону нафс модар,
Маёзор ин ду касро, эй бародар!
Агар дар банди чору панҷ монӣ,
Бидон, к-андар балову ранҷ монӣ.
Зи чору панҷ бигзар ҳамчу мардон,
Дилат з-ин бандҳо озод гардон.
Гарат бояд, ки васли ёр ёбӣ,
Ба тарки сар бигӯ, то бор ёбӣ.
Гули васлаш миёни хор ҳаҷр аст,
Шаби ҳиҷрони ӯро васл фаҷр аст
Ту то хуррам нишинӣ дар фироқаш,
Куҷо бошӣ надиму ҳамвисоқаш.
Ҳавасбозӣ макун, гар васл хоҳӣ,
Ту тарки фаръ кун, гар асл хоҳӣ.
Диле, к-ӯ бандаи кому мурод аст,
Ҳамеша ошиқи лаҳву фасод аст.
Ту гар дар роҳ нанҳӣ гоми аввал,
Набинӣ партави нураш муаввал.
Ду савдо бо яке сар барнаояд,
Яке дил бо ду дилбар барнаояд.[15]

ГУФТОР АНДАР СИФАТИ АХЛОҚИ ҲАМИДА ВА ЗАМИМА

Дар ин зиндон ҳарифе чанд бо туст,

[15] Ин байт дар Ч нест.

К-аз ин ёрон ҷудоӣ боядат ҷуст.
Яке бухлу дувум ҳирсу севум оз,
Чаҳорум макру панҷум шаҳвату ноз.
Шашум кибру ҳасад ҳар ҳафт ёрат,
К-аз ин ёрон халал бигрифт корат.
Аз инҳо бигзару ёри дигар ҷӯй,
Рафиқони бузурги номвар ҷӯй.
Тавозуъ, пас карам, он гаҳ қаноат,
Камозориву пас парҳезу тоат.
Дигар ҳикмат, агар ҳастӣ хирадманд
Гусил з-онҳову бо инҳо бипайванд.
Туро ин некхоҳанд, он-т бадхоҳ,
Ту дар мулки вуҷуди хештан шоҳ.
Накухоҳони худро ёварӣ кун,
Зи бадхоҳони худ худро барӣ кун.
Агар з-ин сон шавӣ, бар худ хидевӣ,
В-агар з-ин сон наӣ, рав, рав, ки девӣ.

АНДАР НАСИҲАТ ВА МАВЪИЗАТ

Чи хуш зад достон он муъбади пир,
Суханҳои варо дар гӯши ҷон гир.
Ҳар он касро, ки бошад роҳбар бум,
Набинад ҷуз ки вайроний бару бум.
Макун бо нокасон зинҳор ёрӣ,
Макун бар ҷони худ зинҳор хорӣ.
Ту кӯрию туро раҳбар далел аст,
Чу бошад бедалел, аъмо залил аст.
Бипарҳез, эй бародар, аз лаимон,
Бино кун хона дар кӯи каримон.
Ба некон нек бошу бо хасон хас,
Зи дунон дун шавию аз касон кас.
Аз ин бедонишон бигсил ҳарифӣ,
Зарифонро талаб кун, гар зарифӣ.

Бувад бо зиракон зиндон гулистон,
Чу зиндон аст бо ноаҳл бустон.
Зи зиндону ҳарифи ҷинс магрез,
Зи бустону зи ноаҳлон бипарҳез.
Агар доно бувад хасми ту, беҳтар,
Ки бо нодон шавӣ ёру бародар.
Наёяд душманӣ аз марди оқил,
Нашояд дӯстиро марди ҷоҳил.

ДАР МАЗАММАТИ ДӮСТОНИ РИЁҲӢ

Рафиқе ман дар ин манзил надидам,
Ҳақиқат дӯсте якдил надидам.
Аз ин муште рафиқони риёӣ,
Буридан беҳтар аст аз ошноӣ.
Ҳама ёри ту аз баҳри тарошанд,
Паи луқма ҳавохоҳи ту бошанд.
Зи ту ҷӯянд дар давлат маунат,
Гурезанд аз бари ту рӯзи меҳнат.
Азизо, гар ба худ хорӣ нахоҳӣ,
Бикун фикре, ба худ гар некхоҳӣ.[16]
Азизо, то ки дорӣ зарру динор,
Чу динорат намонд, он гаҳ шавӣ хор.
Чу молат кост, аз меҳрат бикоҳанд,
Зиёнат баҳри суди хеш хоҳанд.
Сабукрӯҳе, ки бошад ёри султон,
Чу кор афтад, басе гардад гурезон.[17]
Чи ҷӯи дӯстони чун зиреҳро,
Ки накшоянд аз корат гиреҳро.
Ба сарду гарм дар корат наёянд,
Ки гарморову сарморо нашоянд.
Касеро марди оқил дӯст хонад,
Ки ӯ бо неку бад бо дӯст монад.

---

[16] Ин байт дар Ч нест.
[17] Ин байт дар Ч нест.

Кучо он дӯст рози дил бипӯшад,
Ба кори дӯстон то чон бикӯшад.
Фурӯ бандад камар дар меҳрубонӣ,
Барои дӯст хоҳад зиндагонӣ.
Чудо аз худ надонад дӯстонро,
Кунад якранг дилрову забонро.
Ду доно чунки бо ҳам ёр бошанд,
Ҳамеша маҳрами асрор бошанд.
Даме озори якдигар бичӯянд,
Дурӯғу фаҳшу ҳазён худ нагӯянд.
Ду нодон гарчи бошанд ёру ҳамдам,
Зи ногаҳ душманӣ чӯянд бо ҳам.
Нахезад душманӣ илло зи ҳазён,
Ту ҳазён бар забон ҳаргиз магардон.
Зи нодон дӯстӣ доно начӯяд,
Кучо душман касе чун дӯст гӯяд?
Набошад дӯст чуз оинаи дӯст,
Ба чону дил ҳам он ину ҳам ин ӯст.
Ба ҳам донову нодон кай бувад х(в)аш,
Кучо дамсоз гардад обу оташ?
Макун фаҳшу дурӯғу ҳазл пеша,
Мазан бар пои худ аз чаҳл теша.
Дигар онро, ки бошад фаҳш гуфтор,
Наёбад назди мардум қадру миқдор.
Ҳар он касро, ки гуфтораш дурӯғ аст,
Зи нури ақл рӯяш бефурӯғ аст.
Сухангӯе, ки хунолуда бошад,
На оташ, балки оташпора бошад.[18]
Табиат ҳазл чӯяд, лек чон чидд,
Хуш ояд ҳар дуро он ҳазлу он чидд.
Агар шоҳӣ, барад ҳазл обрӯят
В-агар моҳӣ, кунад чун хоки кӯят.

[18] Ин байт дар Ч нест.

Сухан, к-аз вай хирадро ифтихор аст,
Зи фаҳшу ҳазлу кизбаш сахт ор аст.
Бимирад ҷон аз ин ҳазли ҳамарӯз,
Зи ҷид гардад чу ҷон табъи дилафрӯз.
Раҳо кун зулму адлу дод бигзин,
Ки бошад, бегумон, бедод бедин.
Ба хуну моли мардум чанд кӯши?
Майи номунсафо то чанд нӯшӣ?
Чи хоҳӣ з-ин сарои орият бурд?
Ба ҷуз даҳ газ кафан карбос ё бурд?
Макун шӯхӣ, бидор аз хештан шарм,
Сагон бошанд бадхӯю бадозарм.

ДАР МАЗАММАТИ ҒАММОЗОН

Машав ғаммози кас наздики шоҳон,
Битарс охир зи оҳи бегуноҳон.
Магӯ бӯҳтон, битарс аз рӯзи маҳшар,
Ки фардо боз пурсанд аз ту яксар.
Макун бовар суханҳои шунида,
Шунида кай бувад ҳаргиз чу дида.
Агар бо дидаӣ, нодида машнав,
Ту бурҳон хоҳу бар тақлид маграв.
На бас корест охир ношунидан,
Ба қавли бад нашояд бигравидан.

ДАР НАКӮҲИШИ ТАҚЛИД

Чи гӯӣ, к-ин ривоят мекунад з-он,
Зубайр аз Холиду Холид зи Усмон.
Даре бар ту нахоҳад з-ин кушудан,
Ба маънӣ хоҳадат з-ин рух намудан.
Саросар пур зи тимсол аст танзил,
Ту з-ӯ тафсир хондастӣ, на таъвил.

Садаф диди̅, ту карди̅ тарки гавҳар,
Араз диди̅, накарди̅ ёди ҷавҳар.
Араз чашм асту он ҷон ҷавҳари ту,
Аз он бар ҳар ду олам сарвари ту.
Хирадмандон ду оламро, ки гӯянд
Аз он маъни̅ ҷуз ин ҳар ду наҷӯянд.[19]
Талаб кун аслу бурҳону далоил,
К-аз ӯ равшан шавад рамзи авоил.
Набояд шуд ба андак моя рози̅,
Ки дори̅ ёди қавли аҳли мози̅.
Бибин боре, ки то эшон чи гуфтанд,
Ба дил ёқут, ё хармӯҳра суфтанд.

ДАР МАЗАММАТИ СУФАҲО ВА ҶУҲҲОЛ

Зиҳи̅ ҷоҳил, ки олим ном дори̅,
Ту ин илм аз барои дом дори̅.
Шуниди̅ илм, карди̅ ном солус,
Хирад бар илми ту медорад афсӯс.
Равонат бехабар монд аз ҳақоиқ,
Туро фирдавси аъло нест лоиқ.
Далел аз хуҷҷати чуну чаро кун,
Нахуст аз мартаба рух сӯи мо кун.
Надорад ҳеч суд аз гуфтугӯят,
Чу ҷидде нест андар ҷустуҷӯят.
Сухан кам гӯву бас кун з-ин хурофот,
Мақомот асл дорад, на мақолот.
Чунон дон, гар ҳазорон сол гӯи̅,
Гуҳар ҳаргиз наёби̅, то наҷӯи̅.
Ба биниш кӯш, ҳон, то чанд гуфтан?
Ҳиҷоб аз пеш бирбояд гирифтан.
Ту дар Фархору матлубат ба Навшод,

[19] Ин ду байт дар Ч нест.

Бад-он ҷо рав, чи дорӣ бонгу фарёд.

ГУФТОР АНДАР ХОМӮШӢ ВА НИГАҲ ДОШТАНИ СИРР

Нигаҳбони сарат гаштаст асрор,
Агар сар боядат, сирро нигаҳ дор!
Забон барбаста бояд, сир нуҳуфта,
Намонад сар, чу шуд асрор гуфта.
Саратро аз забон бими ҳалок аст,
В-аз ӯ дар сар хирад андешанок аст.
Магӯ бо ҷоҳилон асрори Яздон,
Куҷо донанд девон қадри Қуръон?
Бибур аз ҷаҳл, агар дар дил-т роз аст,
Ки дасти ҷаҳл бас муҳкам дароз аст.
Нагӯяд роз ҳар к-ӯ ҳаст бихрад,
Магар пеши ҳакиму марди мӯбад.
Ба қадри ақли ҳар кас гӯй бо вай,
Мадеҳ, гар оқилӣ, девонаро май!
Авому-н-нос яксар ҳамчу деванд,
Ки доим дар хурӯшу дар ғиреванд.
Магӯ асрор бо ҷуҳҳоли мағрур,
Ки бошад дор ҷоят ҳамчу Мансур.
Чу ёбӣ маҳраме, бо ӯ бигӯ фош,
Валекин роз пинҳон кун зи авбош.
Суханҳои маро донанда хонод,
Зи чашми бехирад пӯшида монод.
Чу бикр аст ин сухан, мастур беҳтар,
Зи номаҳрам ҷамолаш дур беҳтар.
Ба чашми нокасон рӯяш назебад,
Ба ҷуз аҳли хирад шӯяш назебад.
Хари коҳил наярзад зини заррин,
Кале в-он гоҳ тоҷи гавҳарогин.
Ба Кайхусрав сазад тоҷи Фаридун,

Назебад тоҷи шоҳӣ бар сари дун.
Нагӯяд бохирад бо бехирад роз,
Ба гунҷишкон нашояд туъмаи боз.
Каломатро зи ноаҳлон бипарҳез,
Ки то бошад ба ноаҳлон маёмез.

ДАР НАКӮҲИШИ ҶОҲУ МОЛ

Набояд шуд ба молу ҷоҳ мағрур,
Чу марг ояд, чи дарбону чи фағфур.
Макун такя бар иқболи замона,
Ки ӯ бар кас намонад ҷовидона.
Аз ин маъшуқи ҳарҷоӣ чи ояд,
Ки ҳаргиз бо касе доим напояд?
Агар ҷонат забуни молу ҷоҳ аст,
Туро ин мол мору ҷоҳ чоҳ аст.
Манеҳ дил ин арӯси бевафоро,
Чунин шавҳаркуши дуни дағоро.
Машав ғарра ба ин мулки дурӯза,
Ба хони нокасон макшой рӯза.
Басо касро умеди зинда монад,
Ниҳоли меҳри ӯ дар дил нишонад.
Магар дар сар надорӣ, эй писар, ҳуш,
Чи ҷӯи меҳрубонӣ аз падаркуш?![20]
Наёяд тахту тоҷу зарру дайҳим,
Намонад гавҳару лаълу зару сим,
Ки ногаҳ бигзарию даргузорӣ,
Саросар душмани худро супорӣ.
Зи молу мулки худ бардор коме,
Чу некусуратон бигзор номе.
Агар дорӣ, бихӯр в-арна махӯр ғам,
Ки бисёр аст бархурдорӣ аз кам.
Насиби хеш бардор аз ду гетӣ,

[20] Ин байт дар Д нест.

Ба дил магзор ҳеч аз ҳар ду гетӣ.
Макун бо ҷаҳл аз ин сон тирарой,
Ки инат даст надҳад, з-он барой.
Намонад он чи аз мурда бимонад,
Бимонад, ҳар кӣ ӯро барфишонад.
Бихӯр в-аз н-омада ҳаргиз маяндеш,
Ки то фардо чи ояд мар-туро пеш.

ГУФТОР АНДАР СИФАТИ АФЛОК ВА АНҶУМ

Хунук Зовушу хуш Баҳрому Ноҳид,
Ки эшон бар фалак ҳастанд ҷовид.
Ҳуҷаста Моҳу Меҳру Тиру Кайвон,
Ки доим бар фалак ҳастанд гардон.
Ҳамеша зиндаанду фориғ аз марг,
Бад-ин айвони мино сохта барг.
Зиҳӣ, бадбахту саргардон, ки моем,
Ба маргу зиндагӣ андар балоем.
Барои кешу оину сару риш,
Ҳамасола кашем ин ранҷу ташвиш.
Балои маргу андӯҳи қиёмат,
Чу чанбар кард моро сарви қомат.[21]
Куҷо рафтанд он ёрони дамсоз,
Ба мо н-омад аз он ёрон хабар боз.
Наёмад боз худ з-он рафтагон кас,
Нашуд бедор худ з-он хуфтагон кас.
Париданду қафас бар ҳам шикастанд,
Зи бими маргу дасти ғусса растанд.
Ҳар он хиште, ки айвони сароест,
Бидон, к-он аз тани кишваркушоест.
Чу вомн хокро доданд бо хок,
Ба сӯи Пок рафтанд он гаҳе пок.

[21] Ин байт дар Д нест.

ДАР РИЗО ВА ТАСЛИМ

Ҳар он-ч аз гардиши ин чархи ворун,
Расад моро, нашояд буд маҳзун.
Чу хоҳад гардиши ӯ бегумон буд,
Надорад хӯрдани тимору ғам суд.
Валекин шодиву ғам ҳар ду рӯзист,
Пайи андӯҳ умеди дилфурӯзист.
Чу ин омад насиби мо, чӣ чора,
Чи бояд кард бо сайри ситора?
Фалак гар худ каму ё беш гардад,
Ҳамеша бар муроди хеш гардад.
Ба коми мо набошад ҳеч коре,
Ки моро нест ҳаргиз ихтиёре.
Ҳамон беҳтар, ки доим шод бошем,
Зи ҳар дарду ғаме озод бошем.

ДАР НАКӮҲИШИ ҶАҲОН

Ҷаҳоно! Ҷодуӣ ё бӯю рангӣ,
Гаҳе румӣ-т бинам, гоҳ зангӣ.
Ба рангинлуъбате дилхоҳ монӣ,
Ки ту пайваста бар як сон намонӣ.
Бароӣ ҳар замон аз ранги дигар,
Барорӣ ҳар нафас оҳанги дигар.
Чу маъшуқи зарифи дилрабоӣ,
Ки мушкинҷомаву зарринқабоӣ.
Нагӯям чистӣ, инсофу алҳақ,
Ба тавсанкуррае монӣ ту аблақ,
Ки зери пой кардӣ умри моро,
Чӣ шояд кард бо ту ҷуз мадоро?
Яке товуси рангоранг дорӣ,
Надорӣ ҷуз, ки умри мо шикоре.
Шикорат Кайқубоду Кайпашин аст,

Басо кас, к-аз ту бо тоҷу нигин аст.
Ту додӣ мулки Кайхусрав ба Хусрав,
Куҳан кардӣ бузургонрову худ нав.
Наёсоӣ, на кас осуда аз ту,
Нафарсоиву мо фарсуда аз ту.
Нашояд буд ҳаргиз аз ту эмин,
Нагардӣ аз ҷафо кардан ту сокин.
Агар аз хеш хушнудӣ, ту эй дӯст,
Яқин медон, ки ин хушнудии ӯст.[22]

ГУФТОР ДАР СИФАТИ ШЕЪР ВА ТАБЪ

Зи дил бигзор, Ҳуҷҷат, шоириро,
Ки кардӣ ошкоро соҳириро.
Суханҳоят ҳама сеҳри ҳалол аст,
Басе покизатар з-оби зулол аст.
Вале ӯро макун чун Бадр дар абр,
Ки зери абр надҳад равшанӣ Бадр.
Мабар бар даргаҳи шоҳу вазираш,
Зи ислоҳи ҳакимон кун мунираш.
Набинад дида з-ин сон шеъри дилбанд,
Ки бошад зевари ӯ ҳикмату панд.
Баҳояш ҳаст мулки ҷовидонӣ,
Ту мафрӯшаш ба зарру сими конӣ.

ДАР МАЗАММАТИ ШУАРО

Хирад бар мадҳи ноаҳлон бихандад,
Касе бар гардани хар дур набандад.
Чаро чизе биполоӣ ба гадя,
Ки н-арзад мулки ду ҷ-ҳон-аш ба ҳадя.
Туро аз хештан худ шарм н-ояд,
Ки ҳар ҷое дурӯғат гуфт бояд.

[22] Ин байт дар Ч нест.

Ба по истодану бархондани ӯ
Фуру резад саросар обат аз рӯ.
Марав, то бошадат ин об дар ҷӯ,
Чу рафтӣ дар паяш, беоб шуд рӯ![23]
Тақозо карданаш душвор кор аст,
Хирадро бегумон з-ин кор ор аст.
Ба мадҳи ҳеҷ кас макшой лаброрт,
Маранҷон хотири маън면талабро.
На ҳамчун шоирони ёвагӯям,
Ки даст аз обрӯи хеш ҷӯям.
Зи маънӣ ҷони эшонро хабар нест,
Суханшон ҷуз барои симу зар нест.
Чи меҳоҳанд аз ин беҳуда гуфтан,
Чи меҷӯянд аз ин хармуҳра суфтан?
Амирони каломанд аҳли ашъор,
Худошон тавбае бидҳад аз ин кор!

ГУФТОР АНДАРНИСБАТИ ҲОЛАТ ВА САБАБИ МАҚОЛАТ

Замонам дод чандон даври гардун,
Ки суфтам ин муборак дурри макнун.
Шабе ҳамчун дили ноаҳл тира,
Ду чашм аз кори гетӣ гашта хира.
Шуда аз парда Меҳри оламафрӯз,
Кушода шаб камин бар олами рӯз.
Ҳама дар хобу ман бедор монда,
Хирад дар кору чашм аз кор монда.
Ҳамекардам назар дар зулмату нур,
Зи ҷоми фикр ҷонам гашт махмур.
Гаҳе будам ба Машриқ, гаҳ ба Мағриб,
Гаҳе бартар зи аҷрому кавокиб
.

[23] Ин байт дар Ч нест.

ГУФТОР АНДАР МУШОҲИДАИ АРВОҲ

Равонам нуктаи борик медид,
Агарчи дар шаби торик медид,
Бидидам оламе ободу хуррам,
Дар ӯ ҷамъе зи арвоҳи мукаррам,
Ҳама карда ба тарки хонаи гил,
Ниҳода рӯи ҷон дар олами дил.
Зи худ занҷири чор аркон гусаста,
Шикаста банду аз зиндон биҷаста.
Чунин гуфтам бад-он арвоҳи боҳуш,
Ки эй покони борафканда аз дӯш,
Ки ҳастед инчунин ҷовид зинда,
Ҳаме бори фано аз худ фиганда.
Гиле бигзошта, нуре гузида,
Шабе бигзошта, субҳе дамида.
Чаро моро хабар надҳед аз ин ҳол,
Зи худ бо мо нагӯед эч аҳвол?
Напурсидам ман аз аҳволи инсон,
Бигуфтам ин гузида роҳи Яздон.[24]
Забони ҳол яксар баркушоданд,
Ҷавоби мо якояк боздоданд:
Ки мо дар олами боқӣ расидем,
Ҳама пайванд аз он фонӣ буридем.
Бидонистем, к-он чизе наярзид,
Ба дил меҳраш намебоист варзид.
Ба ҳар коме, ки мо он ҷо бирондем,
Фаровон сол дар зулмат бимондем.
Ҳамегӯем, лекин нашнавӣ ту,
Чу андар хоби ғафлат биғнавӣ ту.[25]
Аз он ҳолат чу боз омад равонам,
Бишуд айну-л-яқин бешак гумонам.

[24] Ин байт дар Д нест.
[25] Ин байт дар Д нест.

Хирад дар хотирам ин рахт бинҳод,
Зи маънӣ дар дилам сад чашма бикшод.
Яке бар хештан андеша кардам,
Дар он андеша маънӣ пеша кардам,
Ки ин маънӣ бар эшон чун гузорам,
Пас аз ман то бувад ин ёдгорам?
Ҳар он кас, к-ӯ аз ин маънӣ хабар дошт,
Мар-ӯро ҳамчунин маҳмил набигзошт.
Ба кор овард дар хотир хирадро,
Ба назму наср пайдо кард х(в)адро.
Миёни халқ номаш монд ҷовид,
Ба доноӣ шуда равшан чу Хуршед.
Маро ин орзу дар дил чу бархост,
Равонам инчунин маънӣ биёрост.
Ба ҷуз чашми ман ин маънӣ надидаст,
На дасти ҳеч кас бар вай расидаст.[26]

ГУФТОР АНДАР ТАЪРИХИ КИТОБ

Ниҳодам ин китоби рӯҳпарвар,
Кушодам бар дили аҳли хирад дар.
Ба шеъри хуби ширин ҷон физоям,
Ба ҳикмат дар сухан муъҷиз намоям.
Чу дарёе, ки бошад оби ӯ х(в)аш,
Чу олӣ осмоне хубу дилкаш.
Мар-инро "Рӯшноинома" ном аст,
Хирадро рӯшноӣ аз калом аст.
Ба соли чорсад, се бист бар сар,
Ки ҳиҷрат кард он рӯҳи мутаҳҳар.
Муҳаммад он, ки аз мо бод падруд,
Равонро раҳнамои ҷаннат ӯ буд.[27]
Расида ҷирми Хур дар бурҷи Моҳӣ,
Гирифта дар ҳамал Маҳ подшоҳӣ.

[26] Ин байт дар Ч нест.
[27] Ин байт дар Д нест.

Маҳи шавволро рӯзи нахустин,
Қирони ахтарон дар бурҷи Шоҳин,
Ки кардам хатми ин фархунда дафтар,
Бурун овардам ин покиза гавҳар.
Ба як ҳафта расонидам ба охир,
Мақолоти муқаддасро ба зоҳир.
Басе буданд андар шоирӣ фаҳл,
Ки будӣ шеърашон чун зодаи наҳл.
Басе гуфтанд ашъори диловез,
Басе карданд дар маънӣ шакаррез.
Кас ин маънӣ ба дил андар наёвард
В-агар овард, дар хотир наёвард.[28]
Худо донад, ки ин навбова бикр аст,
Зи ман зодасту ӯро доя фикр аст.
Ба ҷуз ман рӯи ӯро кас надидаст,
На дасти ҳеч кас бар вай расидат.[29]
Касеро роҳ нанмуд ин ҳидоят,
Ҳамин дафтар гувоҳи ман кифоят.

МУНОҶОТ
БА ДАРГОҲИ ҚОЗИЮ-Л-ҲОҶОТ

Худовандо, маро тавфиқ додӣ,
Дари маънӣ ба рӯи ман кушодӣ.
Бар ин бехи дилам аз оби раҳмат,
Фуру боридаӣ борони ҳикмат.
Чунин ҳикмат куҷо андоза дорад,
Ки ҷони ошиқонро тоза дорад?
Сипосу шукрат, эй донои зулман,
Ки бикрий тоза пайдо кардӣ аз ман.
Ба сад поя маро рутбат фузудӣ,
Раҳи таҷриду таҳқиқам намудӣ.
Агар саҳве бирафт аз мо, афу кун,

[28] Ин байт дар Д нест.
[29] Ин байт дар Д нест.

Дарида пардаи корам руфу кун.
Ба ҷуду фазли Худ бар ман бибахшой,
Равонамро ба маъниҳо биорой.
Агар бирҳонӣ аз табъу ҳавосам,
Бувад бар сар намудан сад сипосам.
Нигоҳ дорӣ ту, гӯёи аналҳақ,
Забони нуктагӯямро зи ноҳақ.
Сухан дар хотири мо рост бингор,
Хаторо бар забони банда магзор.
Зи сирри ақл воқиф шуд равонам,
Бидонистам, ки ман чизе надонам.
Бад-ин нодонию аҷзам бибахшой,
Маро, аз фазл роҳи рост бинмой.
Зи шарри нафсу ғавғои шаётин
Ағиснӣ ё ғиёсулмустағисин.
Аё Носир, ту дар роҳи Худованд
Умеди раҳматаш бар хеш пайванд.[30]

[30] Ин байт дар Ч нест.

Луғат

А

авлиё-кариб, наздик, мукарраб ба худо одами мукаддас
авоманнос- гурухи одаман, мардуми омма
аврок- ҷамъи варақ
адо- расонидан, пардохтан, ба итмом расонидан баёни амал, оханг сурудан
аёл- оила, хонавода, зану фарзанд
азеро- зеро зеро ки , чунки, аз ин чихат
аймон-эътикод ба дину мазхаб, бовари ба чизе
Айюб- номи ситороест сурхранг, ки дар тарафи Кахкашон воқе аст
Ақл кулл- маълули аввал,
ақроб-каждум

амд- касд оханг, хохиш
амдо- касдан дидаву дониста
анбиё-чамъи набӣ, пайгамбар, фиристодаи худо
ангор- андеша, тасвир, гумон
анҷуман- ҷамъомад, маҷлис
араз- аломати зоҳирии ашё, ки ба зоти худ қоим намебошад, масалан, ранг бо матоъ
аршо-калон, бузург
аттор-атрифурӯш, доруфурӯш
афв- бахшидан, аз гуноҳи касе гузаштан
аъфиён -морхои колони захрнок
аъмо-кур нобино
аҷром- (ҷ. ҷирм) ҷирмҳо(-и осмонӣ)

Б

байъат- муҳоидаи дустӣ, ахду паймон
байдақ-пиёда(дар бозии шоҳмот
байт- ду мисра бо ҳам
бар-бар мева самар
бақо-абадият
беҳи- беҳтарин
бигзидан-интихоб кардан
бинюш- ниюшидан
боб-дар, дари хона
бурдборӣ-сару таҳаммул

В

вабил- душвор, сахт, ваҳим
вадоҷ- рагҳои гардан
вазеъ- паст; оммӣ, шахси фурӯмоя
варза- деҳқон, кишвар

варзгар- кишоварз, барзгар
васан- бут, санам, хоб, пинак
варом- сабук, саҳл
васӣ- иҷрокунандаи васият; киноя аз Имом Алӣ, ки шиъаён ӯро васӣ ва ҷонишини Пайғамбари ислом медонанд
вато- либос
ваш- шабеҳ, монанд
вақф- бахшиш, инъом, назршуда
ваҳй- пайём ва илҳоме ки аз ҷониби Худованд ба пайғамбарон фиристода шавад
воло- боло, баланд, олӣ, қимматбаҳо
вубол-гунох, зарари зиёд
вараъ-парҳезкорӣ, тақводорӣ
вом-қарз

Г

гадя- гадоӣ, гадоӣ кардан
газоф- дуруғ, беҳуда, бефоида, хато, гуноҳ
гавбора- подаи гов, чарогоҳи говон
ганҷур- хазинадор
гаргар- яке аз номи Худованд
ганд-ганда, бад
гарав- чизе ки дар назди касе гузошта шуда, дар худуди арзиши он пул, карзи пул гирифта мешавад
гили маснун- гили бадбӯй, ки Худованд Одамро аз он сохта буд
гуворидан- ҳазм шудан, хушу форам омадан
гузидан- интихоб (ихтиёр) кардан, мақбул донистан
гуморидан- маъмур кардан, таъйид кардан, муқаррар кардан
гети-чаҳон, дунё, олам
гузора- шарҳу тафсир, аз ҳад гузаронидан, бисёр
гулоб- оби муаттар
густох- бетакаллуф як навъи гули садбарг
гуҳар-гавҳар

Д

дабур- шамоле ки аз мағриб вазад ва ӯ аз диди табибон ба даст; мағриб
давол- (дувол) – тасмаи чармин, макру ҳилла
давоҷ- болопӯш, курпа; ҷомаи васеъ
дад- ҳайвони даранда
дадгон- ҳайвоноти даранда
данӣ- нокас, паст, дунҳиммат
дара- шикамба (-и ҳайвони чорпо)
даранг- таъхир, таваққуф, дермонгоҳ
дарош- гадо, мӯҳтоҷ
дарзан- сӯзан
дайёр- сокин, муқим, аҳли диёр
дайлам- ғулом, хизматгор
дайён- ҷазодиҳанда, ҳисобгиранда (сифати Худо)
дастамбуй- меваи хушбуйест аз ҷинси харбуза, ҳар чизи хушбӯй
дафин- пинҳонкардашуда, пӯшида; маъданиёт
дайҳим- тоҷ, кулоҳи мурассаъ, кулоҳи зиннатдодашуда
даҷҷол- фиребгар, дурӯғгуй
дағо- марди дағалу айбдор; макр, ҳила; маккор, фиребгар;
дебо- навъи ҳарир
дермадор- кӯҳна
додор- Худованд
доруссалом- ҷаннат, биҳишт, унвони шаҳри Бағдод
доӣ- дуогӯй, дуокунанда, даъваткунанда, мубаллиғ
довар-касе, ки ҳукм мекунад, санги қиматбахо
дурр-марвориди калон
душиза-духтари шавҳар накарда

Ё

ёва- гумшуда, гумроҳ, беҳуда, ботил

ёгандан (огандан)- пур кардан, анбоштан, пӯшидани чизе, пӯшидан
ёра- ёзанда, дарозшаванда, баландшаванда
ёри ғор- дӯсти бовафо

З

забарин- болой
завол- нуқсон, зиён, офат, зарар, охир, поён
завҷ- шавҳар, шӯй
залилӣ- хорӣ, беэътиборӣ, забунӣ, хору зорӣ
залол- гумроҳӣ, оворагӣ
замим- нописандида, зишт, бад, оби бинӣ, пешоб
замоир- (ч. замир) дилҳо, қалбҳо, нидоҳо, андешаҳо ва хаёлҳо
замӣ- Замин
занах- манаҳ, зери манаҳ
занбил- халтаи чармӣ, сабад, лифи хурмой
замима-оби бини, пешоб
зарр- зарар, зиён, нуқсон, тилло
зарро- тангӣ, сахтӣ, ранҷ
зақум- дарахти талхмевае дар дузах, ки хӯроки дузахиён аст; ҳар чизи талх ва заҳрдору, кушанда
зарроқ- маккор, риёкор
зарюн- тиллоранг, заргун
зарқ- дурӯягӣ, макр, фиреб
зарифа-хуштабъ, зирак, латифагири
заҳир- сахтӣ, душворӣ, азоб; нохушӣ, озурдагӣ, ёридиҳанда
заҳро- дурахшон, равшан, сафед, зани сафедрӯи зебо
зиёъ- нур, рӯшной
зил(л)- нармӣ, меҳрубонӣ, паноҳ,
зиллат- хорӣ, забун, беиззатӣ
зинҳор- амон, паноҳ, аҳд, паймон
зиреҳ- либоси ҷангӣ аз ҳалқаҳои оҳанӣ сохташуда
зод- тӯша, хӯрок
зоил- нобуд, маҳв, фонӣ
зоман- кафил, кафолатдиҳанда
Зубайр-

зубола- хокрӯба, ахлот, пилтаи чароғ, шӯъла
зудудан- пок кардан,
зулҷалол- соҳиби ҷалол ва бахшиш, сифати Худованд
зуннор- риштае ки дарвешон, зардуштиён ва кашишони насронӣ ба миён мебастанд, ришта, тасбеҳ
зӣ- соҳиб, дорандаи чизе, ба сӯй, ба тараф, ҷониб

И

ибдоъ- чизи нав ва тоза пайдо кардан, эъҷод кардан
иблис-шайтон азозил, ахриман
икроҳ-нафрот нописандӣ, норозигӣ
иктифо- кифоят кардан, қаноат кардан
илийин- баландтарин дараҷаи биҳишт; болои осмони ҳафтум
имсок-худдори, парҳезиги
имон- эътиқод, боварӣ, муҳаббат ба Худо
инон-лаҷом, ҷилав
интисоб-нисбат доштан, алоқа хешӣ, насаб карда шуд
ирфон- шинохтан, донистан, шинохти Худо
истикбор- такаббур кардан, калон пиндоштани касеро ё худро; каттагӣ кардан
истиғфор- мағфират талабидан, ибораи «Астағфиру-л-Лоҳ»-ро ба забон овардан; бахшиши гуноҳ хостан, талаби авфу омурзиш кардан аз Худованд
истиҳолат- аз ҳоле ба ҳоле гаштан, дигаргун шудан, тағйир ёфтан
ихтилот- омехтан, омехта шудан

К

кавн- вуҷуд, ҳасти, олам
кавнайн- дунё ва охират
каззоб- дурӯғгуи гузаро
кай- подшоҳ, шоҳаншоҳ, лақаби шоҳони Эрони қадим

касиб-регтуда
кал- ҳайвони нар
каннос- ахлоткаш, рубанди, фаррош, ҷаллод
карам- саховат, ҳиммат, ҷавонмарди
каффоф- он миқдори хурок, ки ба инсон кифоя бошад, он чи каму зиёд набуда, ба қадри ҳоҷат аст, хӯроки рӯзмарра
кибр- калонгири, мағрури, такаббур
кирдигор- офаринанда, офаридгор (сифати Худо)
коло- мол, матоъ, чизу чора
конун- оташдон, кура, оташхон; асбоби мусиқ; ду моҳи зимистон; конуни аввал-декабр, конуни дуввум-январ
кунҳ- асл ва гавҳар, ҳақиқат, поён ва ниҳояти чизе

Л

лабан- шир, шири модар
лабоча (лубоча) – ҷомаи дарвешон, навъе болопӯш
лаим- нокас, хасис, мумсик, паст
латиф- нозук, нарм, хушруй, маҳин, хушмаза
лахт- пора, ҷузъи ҳисса
лаҳв- бозӣ, айшу ишрат
лаҷҷоҷ- ҷидол,хусумат, якрангӣ
ло- не, но, не
лоба- зорӣ кардан, фиребу найранг
лоло- дурахшон, тобон, марвориди дурахшон

М

мабдаъ- ба вуҷуд овардашуда
мабдо- маҳалли саршавӣ, ҷои пайдоиш, маншаъ, асл, асос
мавaддат- муҳаббат, дӯстӣ
мавозин- тарозу, санҷанда, тақдиркунанда
мaволид- зодгоҳ, ҷои мавлуд
мавсум- номидашуда, таъйинкардашуда

мавқуф- таваққуфёфта, пастгузошта, нигоҳдошташуда
мавъизат- насиҳат, панду андарз
мадхал- ҷои даромад, даромадгох
мазок- маҳали қуввати зоиқа
мазгит- масҷид
мазаммат- накуҳиш, сарзамин
мазок- хазлу шухи, хушбахти, зарофат
максаб- касб, ҳунар, пеша
макнун- пинҳондошташуда, нуҳуфта
малакут- олами фариштаҳо, олами боло
маликуларш- соҳиби Арш, яъне Худованд
маноқиб- ҳунар, фазилат, кори нек ва рафтори писандида
мансул-нусратёфта, ғолиб ва пирӯз, парешонӣ ва парокандагӣ
маонӣ- маъни, мазмуни калом, мафҳум
махлуқ- офаридшуда, халқшуда
махмур- хумеролуда
маҳрур- гармшуда, ҳароратнок, бо табъи гарм, бо мизоҷи гарм
меъроҷ- он чи ба воситаи он боло мебароянд, нардбон, болобари, (уруҷ кардан) Дар яке аз шабҳо гуё ба олами улви боло рафтани Муҳаммад Пайғамбар
мози- гузаштан, пеша кардан
молик- доро, соҳиби мулк, хуҷаин
муддао- иддао, тақозо, хоҳиш, талаб, мақсуд
муаззам- ба назму тартиб даровардан
мунъим- соҳиби неъмат, давлатманд, тавонгар
муроот- риоя кардан ба чизе
мурувват- мардонаги, ҷавонмарди, ҳимматбаланди, лутфу эҳсон
мусави- пайрави Мусо
мустафо- баргузида, яке аз исмҳои Муҳаммад Пайгамбар
мустақбил- ру ба тарафи чизе оваранда, пешоянд, пешвозгиранда
мустаҳақ- лоиқ, сазовор, шоёни чизе, муҳтоҷ, фақир
муттафик- хамрайъ, якдилу як забон
мушк- моддаи сиёҳранги хушбуй, ки аз нофи якхел оҳу хосил мешавад

муқаллид- тақлидкунанда, касе ки пиндор ва гуфтори дигареро тақлид ва пайрави мекунад
муқбил- соҳиби иқбол, хушбахт
муҳаққиқ- таҳқиқшуда, собитшуда, саҳеҳ, аниқ
муҷаррад- танҳо, аз мардум дур, бараҳна, урён, фориғ, марди безан
муътабар- соҳиби эътибор ва обру, боэътибор
муътақид- эътиқод, ақида, мулоҳида
мӯбад- рӯҳонии зардуштӣ

Н

навшод- тозадомон, ҷавонӣ
надомат- пушаймони, афсӯс, таассуф
наммом- суханчин, хабаркаш
нафс- ҷон, руҳ, зот, асл, вуҷуд
некахтар- хушбахт, саодатманд
ниюшидан- гуш кардан
нор- оташ, шуълаи оташ
ноқис- нопурра, нуқсондон
нусах- китобе ки аз рӯи он китоби дигаре китобат мекунанд, нусха
нуҳуфта- пинҳон, пӯшида, рупуш кардан

О

обистан- ҳомила, бордор
ово- овоз
овор- хароб, вайрон, ғариб, саргардон
огандан-пур кардан, бастан
оз-ҳирс, тамаъ, ғаму ҳасрат
озар- оташ
озарм- шарм, ҳаё, иззат, ҳурмат

озин- зебу зиннат, зевар, оин
ол- олу авлод, хонадон, насл
орият- чизеро барои истифодаи муваққатан аз касе гирифтан
офот- офат, офоқ- уфуқ, олам

П

пажмон- афсурда, андӯҳгин, ноором
пайкор- ҷанг, хароб, мубориза, қасд
пайсипар- раванда, мусофир, поймол
парвезан- ғарбер, ғирбол, элак
пероя-зебу зиннат, ороиш, асбоби зиннат
порсо- пок, покдоман, некӯкор, парҳезгор
пос- посбон, нигаҳбон
посух- чавоб
посор- лагад, лагадкуб
пул- купрук
пунба- пахта
пуй- пуидан, тай кардан
пуркара- бисёр чиркин

Р

работ- ҳавли ё маҳалли истиқоматии мусофирон, корвонсарой, мусофирхона
равзаи ризвон- боғи биҳишт
равоқ- пешайвон, ки ба шакли меҳроб дар пешгоҳи биноҳои калон месозанд, гунбаз
равоқи забарҷад- киноя аз осмон
раз- ток, дарахти ангур
разин- маҳкум, устувор, боэътибор
разоил- (ҷ. разила) нокасиҳо, фурӯмоягиҳо
райён- сероб, пуроб, сабзу хуррам
райҳон- гиёи хушбӯест, хурданӣ

раҷим- рондашуда, лаънат
растагор- халосшуда, наҷотёфта
раъй- фикр, андеша, тадбир, ақида
рибо- судхур, фоидабари, суд
риё- худро некукору хайрхоҳ нишон додан, некукори ва покдомании зоҳири, кореро барои намуди зоҳири кардан
риёсат- сардорӣ, раиси
ринд- зирак, ҳушёр, озодфикр, бепарво нисбат ба аҳкоми шариат
риҷол- (ҷ. рақаба) ҷавонмардон, мардон
ровӣ- ривояткунанда
розиқ- рисқдиҳанда, рузидиҳанда (яке аз номхои Худо)
ростин- ҳақиқӣ, воқеӣ
ройгон- муфт, бепул
роҳӣ- мусофир, рорав
роҷил- пиёда
рукуъ-хам шудан ба намоз
рутаб- хурмои тару тоза, ҷ. рутба
рухом- санги мармар
рӯин- ҳар чизе ки аз рӯи номи филиз сохта шудааст, дег ва зарфҳои аз рӯин сохта шуда
Рӯҳ-ул-қудс- Ҷабраил

С

сабал- борони фурӯрехта, жола; касалии чашмро низ гӯянд, ки мисли пардае дар дидаҳо пайдо мешавад
сабздарё- осмон
сабил- роҳ, тариқ
сабл- алоэ, растании маъруфи доруӣ
саблат- муйлаб, бурут
сазад- сазовор будан, дуруст, бенуқсон, софдил
саид- хушбахт, муқобили шақӣ
салавот- дуъо, дуруд, намоз
салим- солим, сиҳат, дурусткор
самин- фарбеҳ, қимматбаҳо
самм- захр

самин- гаронбахо, қиммат
салотин- чамии султон
сандал- пойафзол
саноъе- ҷамъи саноеъ, ҳунар
сарир- ҷойгох, бистар, тахт
сарой- қаср, боргоҳ, даргоҳ, иморати калон
сарра- ҷароҳати калони бисёрхун, чашми сероб
сарро- фаррохӣ ва шодӣ, некӯаҳволӣ
сарро ва зарро- шодиву ғам
сатим- сахт, сангин
сахи- саховатманд, ҷавонмард
саҳмгин- воҳиманок,
сафӣ- пок ва баргузида
сахо- ҷавонмардӣ, ҳимматбаландӣ
саъб- мушкил, вазнин
сақо- обкаш, машкоб
саққол- сайқалдиҳанда
сеҳри ҳалол- киноя аз сухани фасеҳ ва мазмуни баланд
сакар- дузах, чаханнам
сипанҷ- гузаранда, нопойдор, муваққати
сиришт- фитрат, ниҳод, тинат
сифла- фурӯмоя, пастфитрат, ноодам, нокас
сиҷҷин- санги гил, санги гилмонанд, ки ҳанӯз то ба охир сахт нашуда бошад
соир- дигар, боқимондаи чизе, сайрикунанда
созгори- созиш
солус- риёкор, фиребгар
сонеъ- касе ки чизе месозад, ҳунарманд
сутур- маркаб, улав, чорвои савори ва боркаш, хайвон

Т

табарро- безори, дури
табоҳ- хароб, вайрон, фосид, вайроншуда
таваккуъ- чашмдошт, умед, орзу
таваккал- умед бастан, эътимод кардан ба Худо

тавозуъ- хоксори кардан, фурутани намудан
тавассул- кӯшиш кардан барои расидан ба чизе ё ба касе, наздикӣ ба чизе
тафовут- фарқ
тамаъ- бо хирс ба чизе чашм духтан, умед
танзил- фурӯд овардан, поён фиристодан, ваҳй, Қуръон; суду даромад
таррор- кисабур, дузд, ҳилагар
таслим- саломдиҳи, ислоҳ намудани хатоҳо, матн китоб
тафохур- фахр, худписанд
таҷарруд- гушанишини, тарки дунё, танҳоӣ, безанӣ
таъвил- баён кардан, шарҳ додан, маънидод кардан, маънидод кардан; баланд гиря кардан; мадад хостан; илтимос кардан; такя кардан; баргардондан; боло бурдан
тимор- ғам, андух, гамхор, парастори
толиб- талабкунанда, ҷуянда, хостгор

У

умаро- ҷамъи амирон
уқбо- охират
умаро- ҷ. амирон
уммаҳот- ҷ. уммат, киноя аз тамоми ҳастии олам
унсуриву ҷавҳарӣ- моддӣ ва маънӣ (асл ва зот)
урҷун- чуби хушаи хурмо, ки хушку хом ба мисли дос шуда бошад
уқбо- охират
уқул- ҷ. Ақл

Ф

фарҷ- кушоиши кор ва аҳвол; раҳоӣ ва халосӣ аз сахтӣ ва ғам
фарзин- яке аз муҳрҳои шатранч (шоҳмот)
фароз- боло, баланди, рӯи чизе
фасоҳат- буррosухан будан, равшанбаёни

фақр- фақири, нодори, камбагали
фағфур- фағпур, лақабе, ки дар қадим ба подшоҳони Чин додаанд
фаҳл- марди барҷаста ва доно
фони- нестшаванда, заволпазир, нопойдор
фузун- зиёд
филфил- мурч, донаи майдаи сиёҳранг, ки дорои таъми хуш ва тез аст
фурӯтан- мутавозеъ, хоксори, шикастанафс

Х

хизроб- оби хаёт
хисравон- подшохон, шоҳон
хон- дастархон, суфра
Холид
хулд- бихишт
хулқ- хуй, одат, рафтору кирдор
хунук- форам, осуда, роҳат, хушбахт

Ш

шариф- асил, наҷиб, соҳиби обру
шуроб- оби шур, намакин
шаётин- ҷ. шайтон
шакнӣ- шуғнӣ, шуғнонӣ
шанеъ- зишт, қабеҳ
шарар- оташпораҳо, шарораҳо
шафеъ- шафоъатдиҳанда, воситагар
шаҷар- дарахт

Э

эмин- бехавф, бехатар, дар амон, маҳфуз
эътиқод- бовари, ақида доштан
эдун- ҳоло, акнун
эро- зеро, аз ин ҷиҳат
эъзоз- ҳурмат, иззат, эҳтиром
эътизоз- ҳурмату эҳтиром
эҳтироз- худдорӣ намудан, парҳез кардан
эҳтисоб- ҳисоб кардан, ба ҳисоб гирифтан

Я

Яздон- Худо
язид- номи яке аз хулафои бани умайя, писари Муавия, ки набераи Мухаммад пайгамбар Хусайн (а) ба фармони у кушта шуд.

Г

ғавр- мағок, чуқури, умқ
ғаммоз- суханчин, хабаркаш
ғанӣ- бой, бадавлат, тавонгар, бениёз
ғафлат- бехабари, фаромуш, бетадбири
ғофил- бехабар, бепарво, нодон, фаромушкор
ғунудан- хоб кардан, ором гирифтан, осудан
ғурур- кибру хавобаланди

Қ

қахба- пиразан, аҷуза, зани сабукпо, фоҳиша
қулуз- баҳри Аҳмар, баҳр, номи шаҳрест дар Миср
қут- хурдани, ғизо, таом

Х

ҳазён- сафсата, сухани беҳуда
ҳадис- нав, чизи нав, воқеаи нав руйдода
ҳалим- хушхулк- мулоим, таҳаммулкунанда
ҳамида- хамчунин, акнун
ҳараз- бемори, нотавони, хароби, табох
ҳарач- тангӣ, сахти, гирифтори
ҳасад- рашк, нотавонбини
ҳақ- рост, дуруст, яке аз номҳои Худо
ҳактаоло- номи Худо
ҳоҷат- зарурат, ниёзманди, эҳтиёҷ
ҳубб- дӯсти, дӯст доштан, муҳаббат
ҳуббулматин- дустии устувор ва мустаҳкам
ҳукамо- ҷамъи ҳакимон

Ҷ

ҷанон- дил, қалб
ҷаҳд- саъй, кушиш
ҷаҳл- нодони, нодонии мағрурона, ғафлат, беилми, беақл
ҷид- ҷидду ҷаҳд, ҳақиқат, ҷиддият
ҷоҳ- мақом, мартаба, рутбаи бузурги, кадру шараф
ҷоҳил- нодон, беилм
ҷунун- ошуфтагӣ, девонагӣ, ҷиннигӣ

Ҳозиркунандаи чоп ва муалифи сарсухан:
Манзаршоҳ Қадамшоев

Муҳаррир: Ҷумъа Беҳронов

Муҳаррирӣ техникӣ:Ғарибов Орзу

Ба матбаа 22 05 2015 супорида шуд
Чопаш 23 05 2015 ба имзо расид
Андоза 148х210 Адади нашри 200 нусха
Нархаш шартномавӣ

Дар матбааи ҶДММ “Мероҷ Граф” 734030
Ҷумҳурии Тоҷикистон, шаҳри Душанбе
кӯчаи Айнӣ,126 чоп шудааст.